

8. Flournoy, M. and Pan, M. (2002), "Dealing with Demons : Justice and Reconciliation", The Washington Quarterly, no. 4, pp. 114-147.
9. Posner, M. and McKay, F. (2003), "Iraqi Justice System : Challenges in Responding to Iraq's Past Abuses of Human Rights", Judges Journal, Vol. 42, pp. 14-20.
10. McCarthy, C. (2005), "The paradox of the international law of military occupation : Sovereignty and the reformation of Iraq", Journal of Conflict and Security Law, Vol. 10, Issue 1, pp. 43-74.
11. (2012), "Coalition Provision Authority Order No. 1", Deba`athification of Iraqi Society, 16 May 2003, The Occupation of Iraq, Oxford : Hart Publishing Ltd., Vol. 2 : The Official Documents of the Coalition Provisional Authority and the Iraqi Governing Council, pp. 53-54.
12. "Council of the European Union, Joint Action 2005/190/CFSP on the European Union Integrated Rule of Law Mission for Iraq of 7 March 2007", available at : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX :32005E0190>
13. White, S. (2008), "EUJUSTLEX – The EU Integrated Rule of Law Mission for Iraq", Journal of Defense and Strategy, Vol. 8 (2), pp. 97-103.
14. Christova, A. (2013), "Seven Years of EUJUSTLEX : The Challenge of Rule of Law in Iraq", Journal of Contemporary European Research, no. 9(3), pp. 424-439.

УДК 361.161: 349.2

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАЦІ В РИБАЛЬСЬКОМУ СЕКТОРІ В ПРАВІ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Вихренко К.П., здобувач

*Одеська національна морська академія, вул. Дідріхсона, 8, Одеса, Україна
vikhrenkok@gmail.com*

У статті розглянуто аспекти імплементації міжнародних стандартів праці в рибальському секторі, втілені в іноземних нормативних актах імперативного й рекомендаційного характеру. Зроблено аналіз еволюції відповідної системи правового регулювання, узагальнено аспекти становлення відповідних правових інституцій.

Ключові слова: міжнародні стандарти праці, праця рибалок, рибальський сектор, тристоронній діалог, колективні угоди.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРУДА В РЫБОЛОВНОМ СЕКТОРЕ ИНОСТРАННЫХ ГОСУДАРСТВ

Вихренко К.П.

*Одесская национальная морская академия, ул. Дидрихсона, 8, Одесса, Украина
vikhrenkok@gmail.com*

В статье рассмотрены аспекты имплементации международных стандартов труда в рыболовном секторе, зафиксированные в иностранных нормативных актах императивного и рекомендательного характера. Осуществлен анализ эволюции соответствующей системы правового регулирования, обобщены аспекты становления соответствующих правовых институтов.

Ключевые слова: коллективные соглашения, международные стандарты труда, рыболовный сектор, трехсторонний диалог, труд рыбаков.

IMPLEMENTATION OF THE INTERNATIONAL LABOUR STANDARDS FOR THE FISHING SECTOR INTO THE LAW OF FOREIGN STATES

Vykhrenko K.P.

*Odessa national maritime academy, str. Didrikhson, 8, Odessa, Ukraine
vikhrenkok@gmail.com*

The article deals with aspects of the implementation of the international labour standards for the fishing sector, embodied in the foreign normative regulations and directive acts. The analysis of the evolution of an appropriate

system of legal regulation is made at, aspects of establishing the coherent legal institutions are generalized at. There is shown that national legislation, sector and collective agreements, legal practice of EU states in fishing issues have the significant differences, i.a., in realization the international standards. For example Belgium is the only EU state where all the fisheries work on ground the collective agreements and are determined as workers not the self-employed persons of businessmen. In Denmark fishermen as usual are the temporal workers that are employed on a certain trip, their qualification system are established on STSW-F rules. French legislation does not foresee the account of working time for fishermen onboard, it fixes only the minimal rest time according to the demands of the ILO Convention № 188.

In France sector agreements are more valuable then collective bargaining level; national agreements in local fishing and high seas fishing in 2001-2003 were adopted as historic pillars. Italian legislation regulate the fishermen work conditions as by law so by local and national sector agreements that are short-temporal or covering the specific kinds of fish or fishing. In Spain the majority of the fishermen's labour contract are short-temporal and are not covered by sector or collective agreements. Some European countries (Ciprus, Estonia, Finland, Lithuania, Malta,) do not foresee the work of fishermen at all, watching them as self-employed persons of businessmen. In Greece the fishermen are self-employed persons that do not participate in the collective bargaining but take part in the hierarchic system of own trade unions of the Greece Fishermen Confederation, that is recognized as representative body on national level; the same legal model is in Bulgaria now. Legal models in the non-European states with developed fishery sector (Canada, China, Philippines, South Africa) have now the low level of the implementation the international ILO and IMO acts concerning fishermen labour.

Key words: collective agreements, fishing sector, fishermen work, international labour standards, tripartite dialogue.

Питання міжнародної та європейської правової регламентації праці в рибальському секторі, національної реалізації й імплементації відповідних стандартів мають бути предметом уваги вітчизняної доктрини міжнародного морського та трудового права. Актуальність відповідної регламентації праці є аксіомою, адже Україна має рибальський флот під власним прапором, що оперує у Світовому океані; крім того, значна кількість українських громадян є працевлаштованими на рибальських суднах під іноземним прапором. Реальна перспектива вступу в силу Конвенції Міжнародної організації праці про працю в рибальському секторі № 188 2007 р. (далі – Конвенція МОП № 188) та неучасть у ній України зумовлюють потребу у визначенні перспектив розвитку відповідного нормативного регулювання, зокрема, в умовах європейської інтеграції України, а також в дослідженні відповідного іноземного досвіду, насамперед у державах Європейського Союзу (далі – ЄС). Це питання вимагає від наукової доктрини розроблення відповідних рекомендацій щодо ефективності такої діяльності.

Правові механізми регулювання праці в морському секторі досліджували окремі автори, зокрема Т.В. Аверочкіна, Б.В. Бабін, Т.Р. Короткий, О.М. Шемякін та інші, утім їх роботи стосувалися насамперед регламентації праці моряків, залучених у глобальні транспортні процеси. Проблематики правової регламентації праці в рибальському секторі, зокрема імплементації міжнародних стандартів на національному рівні, правова доктрина торкалася винятково з позицій оглядового аналізу окремих конвенцій; конкретні акти іноземного права та відповідні правові механізми в цій сфері залишаються поза увагою.

Метою статті є визначення правових механізмів імплементації міжнародних стандартів регулювання праці в рибальському секторі в національні законодавства держав сучасності. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: визначити форми залучення до вирішення цієї проблеми трудового й морського законодавства, охарактеризувати та класифікувати правові механізми організації праці рибалок і захисту їхніх прав, визначити їх співвідношення з нормами міжнародного морського права.

Серед іноземних держав найбільший інтерес становить законодавство морських країн-членів ЄС із розвинутим рибальським сектором. Це має вагоме значення, адже, незважаючи на наявність спільної політики у сфері рибальства ЄС, національне законодавство, галузеві й колективні угоди та правова практика цих держав із питань праці рибалок мають істотні відмінності.

Так, станом на 2014 р. Бельгія є єдиною з усіх держав ЄС, 100% професійних рибалок якої працюють за контрактами, укладеними на підставі чинних колективних угод, без будь-яких винятків. Як правило, сума винагороди визначається за угодою сторін, проте трудові контракти передбачають гарантований оклад залежно від кількості днів, проведених рибалкою в морі. Трудові відносини рибалок у Бельгії регламентовано спеціальним законом про працю рибалок 2003 р., який було схвалено на зміну закону 1926 р., що встановив для рибалок умови праці, аналогічні умовам праці на торгівельних суднах [16, с. 22].

На відміну від інших європейських держав у Бельгії, рибалки завжди розглядаються як наймані працівники, а не як самозайняті особи чи підприємці. Така позиція бельгійського законодавця дозволяє ефективно захистити трудові права рибалок, які менше залежать від ринкових обставин, зокрема таких як ціни на паливо та на рибну продукцію. Експерти Exchange Traded Fund (далі – ETF) рекомендують саме бельгійську модель захисту прав рибалок як взірцеву для інших держав ЄС. Ключовою проблемою для бельгійських рибалок є законодавча заборона скидів у море відходів від обробки риби, які мають бути доставлені на суходіл і там утилізовані; це ускладнює роботу на борту судна та знижує корисну площу для перебування на ньому, зумовлює додаткові витрати [3, с. 54].

У Бельгії трудові відносини рибалок є такими, що схвалюються на рибальський сезон або за терміновим контрактом; іноді такий контракт охоплює лише один вихід у море та припиняє дію після висадки рибалки на берег. Колективні договори, на яких мають ґрунтуватися зазначені контракти, як правило, укладаються на дворічний термін, проте можуть бути переглянуті достроково з ініціативи уряду Бельгії [6, с. 124].

Сертифікація рибалок відбувається за підсумками не менш як 100 трудових діб; сертифікат видається об'єднаним комітетом, до якого входять представники екіпажів рибальських суден, берегового персоналу, риботорговельних об'єднань і влади. Можливість працевлаштування рибалки без сертифікату є вкрай обмеженою та поширюється насамперед на період його практичного навчання. Зараз у Бельгії є низка законопроектів, що передбачають повну заборону праці несертифікованих рибалок (окрім виробничої практики) [4, с. 20]. Колективні угоди, схвалені в Бельгії, істотно перевищують обсяг допомоги з питань охорони здоров'я й безпеки праці, порівняно з мінімумом, передбаченим у законодавстві. Водночас умови підготовки рибалок і виробничої практики, передбачені в законодавстві та колективних угодах у Бельгії, є фактично тотожними. Максимальна тривалість робочого часу для рибалок у Бельгії дорівнює загальній та складає 38 годин на тиждень, проте ця норма, як констатують експерти ETF, є суто теоретичною, адже реальний робочий час рибалок зумовлений наявністю лову [3, с. 21].

Згідно з бельгійським законодавством рибалка, який не зміг вийти в рейс, отримує компенсацію; у міжрейсовий період рибалки вважаються безробітними й отримують відповідну допомогу. Умови колективних договорів у Бельгії передбачають оплачувані вихідні, допомогу членам родин, відпустку за пологами та для навчання. Страхування від нещасних випадків відбувається через фонд, утворений судовласниками разом із державою, який є складовою національної системи соціального страхування. Саме цей фонд покриває лікарняні, втрату працездатності, безробіття та нещасні випадки на виробництві [16, с. 25]. У Бельгії органом влади, уповноваженим із питань праці рибалок, є Технічна робоча група з питань рибалок Стратегічної дорадчої ради з питань сільського господарства та рибальства [7, с. 18].

Водночас у Данії контракт рибалок, як правило, укладається на два роки, проте цей термін може бути продовжено до 3–4 років за погодженням із профспілкою, якщо відповідну можливість продовження передбачено в договорі. Проте, як констатують інспектори ETF, рибалки в Данії, як правило, є тимчасовими робітниками, що наймаються на конкретний рейс; відповідні відносини можуть бути продовженими за мовчазною згодою. Датське законодавство встановлює мінімальний склад екіпажу рибальського судна залежно від його розміру (з градацією довжини в 15 та 45 метрів), а система професійної підготовки датських рибалок встановлена з урахуванням вимог STCW-F [15].

Умови охорони здоров'я та праці на рибальських суднах є подібними як у датському законодавстві, так і у відповідних колективних угодах, при цьому гарантується оплата праці для стажерів, які навчаються для отримання кваліфікації рибалки. Законодавство Данії дозволяє як захід відповідальності стягувати з рибалки частину його заробітної плати, проте на практиці такі стягнення не здійснюються.

Законодавство Данії акцентує увагу не на періодах праці, а на періодах відпочинку рибалок. Зокрема, вказано, що період відпочинку не може бути меншим ніж 10 годин на день із розподілом на два періоди; час відпочинку протягом тижня не може становити менше 77 годин. Вихідні рибалкам не оплачуються, лікарняний забезпечується лише тоді, якщо хвороба виникла під час рейсу; покриття заробітною платою лікування не може тривати більше ніж 7 тижнів [3, с. 21].

З 1982 р. у трудових контрактах рибалок передбачаються умови пенсійного забезпечення; встановлений відсоток заробітної плати перераховується в пенсійний фонд; соціальне страхування для датських рибалок передбачає виплати за непрацездатністю (оплачує роботодавець), віком

(оплачує держава), безробіттям, нещасними випадками та хворобами (виплати розподілено між роботодавцем і державою). Для отримання допомоги з безробіття від профспілки рибалка має бути включеним у пенсійний план профспілки та відпрацювати не менше ніж рік рибалкою (1 904 години); додатково існує державна допомога за безробіттям, для участі в якій із заробітної плати стягується 50 євро щомісячно [5, с. 11]. Самозайняті шведські рибалки об'єднані в Шведську асоціацію рибалок (SFR), яка є не профспілкою, а галузевим громадським об'єднанням [7, с. 14].

Варто додати, що законодавство Франції не передбачає обліку робочого часу на борту судна, воно лише фіксує мінімальні часи відпочинку, при цьому враховано приписи Конвенції МОП № 188. Загальний робочий час обмежено 225 днями з можливістю збільшення цього періоду до 250 діб. При цьому у французькому законодавстві передбачено премії рибалкам залежно від обсягу вилову у відсотках від вказаного лову. Законодавство встановлює мінімальну річну компенсацію рибалкам, які працюють у відкритому морі, і мінімальну щоденну оплату праці для рибалок, що працюють на місцевому лові. Відпочинок для рибалок передбачено на вихідних, 1 травня; відгули мають надаватися за сімейних обставин, для навчання, за вагітністю, пологами та для виконання профспілкових функцій [4, с. 31].

Законодавство Франції передбачає, що судовласник має самостійно визначати мінімальний склад і кваліфікацію екіпажу риболовного судна відповідно до вимог міжнародних угод; морська адміністрація враховує його рішення (тим самим фактично дозволяється відходити від конвенційних норм). У французькому законодавстві передбачено як сертифікацію рибальського судна, так і наявність у рибалок патенту, який визначає його функції та кваліфікацію; при цьому наявна мережа шкіл підготовки рибалок без відриву від виробництва [16, с. 19; 3, с. 34].

У Франції традиційно галузевим угодам віддається перевага порівняно з колективними договорами. Перші національні галузеві угоди у Франції, зокрема з питань місцевого рибальства 2001 р. та рибальства у відкритому морі 2003 р., були сприйняті експертами як історичні досягнення. Згідно із законодавством Франції рибалки мають щоденний відпочинок і щотижневі вихідні, які можуть бути перенесені, та три оплачувані вихідні для відпочинку щомісячно. Водночас згадані галузеві угоди та колективні угоди, що на них ґрунтуються, можуть покращувати їх на користь рибалок і водночас адаптувати для умов довготривалих рейсів, особливо у випадках вилову тропічного тунця [5, с. 21].

Законодавство Франції передбачає звільнення рибалок за контрактом; спори щодо звільнення мають вирішуватися в суді з обов'язковим отриманням висновку від Морської адміністрації. Усі інші трудові спори рибалок мають вирішуватися через консультації із залученням представника державної адміністрації; невіршення спору під час таких консультацій дає можливість вирішити справу в суді. У Франції рибалки мають спеціальну модель соціального страхування (ENIM), яка передбачає розподіл витрат між роботодавцем і рибалкою. Усього існує дев'ять моделей страхування, які покривають усі випадки, крім безробіття, для рибалок малих суден. Із 2016 р. очікується істотне посилення медичного страхування французьких рибалок. Франція приєдналася до конвенції МОП № 71 щодо морських пенсій і поширила її дію на рибалок [6, с. 114].

Варто також звернути увагу на правові механізми, що діють у відповідній сфері в Італії. У цій державі, відповідно до норм трудового законодавства, контракт із рибалками укладається на три роки; умови праці регламентовано як законом, так і локальними та національними галузевими угодами, умови яких можуть мати невизначений за терміном строк дії, бути короткотерміновими або розрахованими на специфічний рибальський сезон чи вид риби [4, с. 22].

Максимальна тривалість робочого дня в морі для італійських рибалок становить 11 годин, для рибалок, задіяних в океанічному рибальстві, тривалість робочого часу не може перевищувати 8 годин; овертайм (надурочні роботи) італійське законодавство дозволяє для океанічного та прибережного малого рибальства. Винагорода за овертайм має виплачуватися щомісячно відповідно до умов контракту. Вартість харчування рибалок під час рейсу розподілено між рибалками й роботодавцем. Італійське законодавство передбачає оплачувані вихідні, відпустку за пологами, за сімейними обставинами; водночас періоди навчання рибалкам не оплачуються [5, с. 19].

Законодавчо та на рівні колективних угод зафіксовано як мінімальний склад екіпажу італійських рибальських суден, так і вимоги до професійної кваліфікації рибалок. Умови колективних угод із питань охорони праці та здоров'я рибалок є дещо вищими, ніж відповідні норми національного законодавства. Підготовка рибалок італійським законодавством не регламентується, хоча згадується в галузевих угодах [4, с. 18].

Водночас державних соціальних фондів охорони здоров'я рибалок в Італії немає. Згідно з колективними й галузевими угодами відрахування із заробітної плати здійснюються тільки у випадках непрацездатності та пенсії за віком; відсоток відрахувань із фонду заробітної платні та з прибутку судовласника залежить від типу судна. Утім на великих риболовних суднах, де наявні судові двосторонні органи, можуть утворюватися профспілкові фонди щодо компенсаційних виплат в умовах хвороби та нещасних випадків [3, с. 18]. Італійські аспекти регулювання праці рибалок входять до компетенції Центральної дорадчої комісії із сектору рибальства й аквакультури Міністерства сільськогосподарської політики та лісів [7, с. 18].

Іншим цікавим прикладом є відповідні правові механізми Нідерландів. У цій державі тристоронній діалог гарантовано як на національному рівні, так і на рівні окремих риболовних підприємств. У Нідерландах трудові контракти рибалок укладаються терміном на три роки й дозволяють робітникам працювати постійно, тимчасово, сезонно або залежно від виду рибної ловлі. У колективних угодах визначено мінімальний склад екіпажу рибальського судна; законодавчо закріплено узгодження мінімального складу екіпажу з розміром рибальського судна [16, с. 31]. Закони Нідерландів визначають також систему професійної підготовки екіпажів рибальських суден, питання медичної допомоги й техніки безпеки на рибальських суднах; аналогічні стандарти встановлено й у колективних угодах із заохоченням рибалок до підвищення кваліфікації [5, с. 11].

Згідно з колективними угодами в Нідерландах рибалки мають працювати 48 годин стандартного трудового тижня в морі з дозволом овертаймів не більше 68 годин на тиждень і не більше 12 годин на добу; трудовий тиждень з 6 робочих днів може тривати в морі не більш ніж 200 діб поспіль. Заробітна плата рибалкам у Нідерландах складається з окладу та премії, розмір якої залежить від обсягу вилову й поточної ціни на рибу. Для рибалок-громадян третіх держав (не ЄС) голландське законодавство гарантує лише фіксований щомісячний оклад [4, с. 21].

Оплата вартості харчування для рибалок під час рейсу покладається на роботодавця. Рибалкам у Нідерландах гарантовано вихідні, відпустки й допомогу для членів родин; відпустки за пологами та сімейними обставинами не передбачені. Соціальне страхування для голландських рибалок передбачає виплати за умов інвалідності, похилого віку (60% пенсійного фонду рибалок формується за рахунок фондів оплати праці, решта – за кошти роботодавців), хвороби (роботодавець покриває 70% витрат) та нещасних випадків на виробництві (оплачуються роботодавцем, якщо рибалка працював у нього менше трьох років, якщо його стаж був більшим – видатки покладаються на державу). Підтримка безробітних рибалок не охоплюється соціальним страхуванням та здійснюється з бюджетних коштів. Об'єднання роботодавців і профспілки не беруть участь у формуванні системи соціального страхування рибалок у Нідерландах [6, с. 113; 3, с. 17].

Водночас у Іспанії 80% трудових угод рибалок не охоплено галузевими й колективними угодами. Вони укладаються на термін до одного року, і лише за умов наявності колективної угоди цей термін може становити до 3 років. В Іспанії існують чотири основні форми контрактів рибалок, які розподіляються на 46 видів. Іспанське трудове законодавство визначає мінімум прав трудящих у Статуті робітника, залишаючи модель його імплементації на розсуд роботодавця; питання захисту здоров'я й охорони праці рибалок залишаються в Іспанії предметом дискусій. Водночас іспанське законодавство встановлює мінімальний склад екіпажу рибальських суден залежно від типу судна й виду рибної ловлі та встановлює вимоги до системи професійної кваліфікації рибалок у складі екіпажу суден [3, с. 21]. Галузеві або колективні переговори щодо праці рибалок в Іспанії, як правило, відбуваються на регіональному або локальному рівнях. Максимальна тривалість робочого часу в іспанських рибалок, згідно із законодавством, становить 8 годин на день, проте гнучкі нормативні умови дозволяють збільшити цю цифру за рахунок овертаймів до 24 годин поспіль залежно від умов роботи в морі та улову, враховуючи тип судна. Овертайм врегульовано як національним законодавством, так і наявними колективними угодами [4, с. 25].

Оплата праці, згідно з колективними угодами, може залежати від витрат у рейсі (на паливо, харчування тощо) або становити фіксовану щомісячну плату; в останньому випадку оплата традиційно передбачає дві додаткові місячні оплати наприкінці робочого року. Рибалки, які працюють на суднах прибережного лову, отримують оплату праці на щотижневих засадах; рибалки, працевлаштовані на промисловому рибальстві, отримують оплату за тарифними стандартами, проте додатково можуть мати бонус за великого улову. Вартість харчування рибалок (у випадку щомісячної або щотижневої оплати) покладається на судовласника. Багато власників надають примусову відпустку рибалкам у невідгідний для рибальства сезон [3, с. 23; 5, с. 31]. В Іспанії питання захисту

прав рибалок входять до компетенції такої владної інституції, як Соціальний морський інститут Міністерства праці [7, с. 29].

Окремі європейські держави взагалі не мають сегмента найманої праці рибалок у рибальському секторі. Наприклад, на Кіпрі станом на 2009 р. було зареєстровано 115 рибальських підприємств, із яких 104 – самозайняті окремі рибалки, а на решті працювало не більше двох осіб. Подібна ситуація склалася на Мальті, де самозайнятість і наявність невеликих рибальських кооперативів унеможливує найману працю рибалок та відповідних трудових і колективних угод. Самозайняті рибалки становлять основу рибальського сектору в Естонії та Литві. У Фінляндії рибалки також переважно є самозайнятими особами, проте вони здебільшого об'єднані в загальну організацію – Лігу рибалок Фінляндії (SAKL); невелика частина промислових рибалок (116 осіб у 2009 р.) працювала відповідно до колективних угод і законодавства щодо праці в морському судноплаванні [7, с. 30].

У Греції склалася цікава ситуація, за якою рибалки є самозайнятими, тому немає необхідності в колективних переговорах і відповідних угодах. Водночас грецькі рибалки об'єднані в ієрархічну систему професійних спілок, що разом утворюють Грецьку конфедерацію рибалок, визначену представницькою організацію рибалок у законах Греції № 1361/83 1983 р. та № 2538/97 1997 р., яка водночас є профспілкою й об'єднанням рибальських підприємств [10]. Подібна ситуація в Болгарії зумовила наявність об'єднань рибалок, зокрема найманих за трудовими договорами, за умов відсутності організацій роботодавців, із якими можна вести переговори щодо колективних угод. У деяких інших європейських державах об'єднання рибалок також розглядаються не як профспілки, а як громадські об'єднання [7, с. 16].

Однак у більшості європейських держав існують профспілки рибалок, які беруть участь у колективних і галузевих переговорах як на публічному рівні, так і в межах окремих компаній (такий звужений підхід є характерним для профспілок рибалок в Ірландії, Іспанії, Німеччині та Польщі). При цьому з боку роботодавців часто виступають структури зі статусом «комерційних асоціацій», до яких входить лише невелика частина національних рибальських підприємств. Такі асоціації часто охоплюють не лише рибалок, а й, наприклад, усіх сільськогосподарських виробників [7, с. 17-18].

Як приклад спеціального законодавчого регулювання в цій сфері варто розглянути Закон Латвії «Про морську адміністрацію та морську безпеку» від 31 жовтня 2002 р. Цей акт у ст. 6 надає компетенцію щодо контролю за кваліфікацією рибалок та щодо ведення окремого Реєстру рибальських суден Морській адміністрації Латвії. При цьому в ст. 11 визначено перелік факторів, дотримання яких на судах у порядку контролю за безпекою їх експлуатації має забезпечуватися цієї адміністрацією. До таких факторів віднесено дотримання мінімальних вимог з охорони праці й охорони здоров'я членів екіпажів, а також питання підготовки, дипломування й несення вахти; підготовку членів екіпажів у сфері протидії забрудненню. Водночас контроль за дотриманням нормативних актів із питань рибальства у водах і портах Латвії було покладено на Державну службу з навколишнього середовища [9].

Також варто проаналізувати законодавство окремих неєвропейських держав із розвинутим рибальським сектором. У цьому контексті можна згадати про профільне законодавство Південноафриканської Республіки (далі – ПАР) з питань діяльності рибалок. Це важливо насамперед тому, що ПАР приєдналася до Конвенції № 188 МОП. Варто вказати, що нами не виявлено істотних змін у спеціальному законодавстві цієї держави після приєднання її до Конвенції № 188. Зокрема, досі не було істотно модифіковано Закон ПАР «Про морське рибальство» від 14 квітня 1988 р. № 12 (з доповненнями, передбаченими законом від 4 жовтня 1995 р.) [14]. Цей акт регламентує насамперед компетенцію держави з питань охорони морського середовища й біоресурсів та відповідного контролю з боку державної влади. Питання обладнання рибальських суден та умов праці на цих судах згадуються в законі 1988 р. опосередковано [12].

Водночас указаним законом засновано Консультативний комітет із морського рибальства ПАР як орган, що має у відповідній сфері управлінську компетенцію та передбачає діяльність Фонду морського рибальства (заснованого попереднім Законом ПАР «Про морське рибальство» 1973 р.). У законі міститься визначення рибалки як особи, що ловить або намагається ловити рибу на умовах повної або часткової зайнятості, якщо така риба знаходиться в морі або на морському узбережжі, з метою продажу або спроби продажу такої риби, враховуючи допоміжний персонал.

Таке визначення не відносить рибалок ані до складу екіпажу рибальських суден, ані до категорії найманих працівників. Водночас закон 1988 р. визначає рибальське судно як будь-яке судно, що

використовується для відлову риби або перевезення виловленої риби; також цей закон передбачає існування рибних портів (гаваней). Закон 1988 р. визначає капітана як особу, що командує або контролює діяльність рибальського човна або судна [13]. У ст.ст.13-16 зазначеного закону передбачено компетенцію профільного міністра визнати шляхом офіційного оголошення певну структуру (групу або орган) такою, що може представляти інтереси рибної галузі перед адміністрацією. При цьому не передбачено окремого існування репрезентативних профспілок рибалок, фактично презюмується насамперед робота рибалок у формі самозайнятості [14]. Такий орган отримав право поширювати інформацію з питань діяльності рибальського сектору й надавати консультації зазначеному Консультативному комітету з будь-яких питань морського рибальства. Профільний міністр має компетенцію із затвердження складу такої групи. Водночас згідно із законом 1988 р. кожен, хто має будь-який інтерес у галузі рибальства або має близьких родичів, що мають такий інтерес, може претендувати на членство в органі або на участь у його роботі на правах спостерігача [12].

Також профільний міністр у ПАР отримав, відповідно до закону 1988 р., право контролювати хід будь-яких робіт у рибних портах ПАР та компетенцію надавати відповідні дозволи на їх проведення. Закон 1988 р. передбачає в ПАР ліцензування рибальської діяльності, проте серед умов, яким має відповідати суб'єкт ліцензування, не передбачено нічого з питань вимог до обладнання рибальського судна або забезпечення трудових чи соціальних прав рибалок. При цьому громадянам ПАР дозволяється експлуатувати рибальські судна під іноземним прапором. До регулятивної компетенції профільного міністерства законом ПАР 1988 р. було віднесено:

- можливість заборони заходу до рибних портів ПАР рибальських суден під іноземним прапором або суден під контролем нерезидентів ПАР;
- регулювання та контроль розвитку рибальського сектору й досліджень у сфері рибальства та рибних технологій;
- будь-які заходи, що можуть вплинути на користування рибними ресурсами, зокрема реєстрація осіб, задіяних у рибальському секторі, інспекція будь-якого рибальського судна або підприємства, збір відомостей про діяльність у рибальському секторі ПАР із можливістю надання її зарубіжним структурам на виконання міжнародних договорів ПАР [13].

Варто звернути увагу на законодавство Канади з питань рибальського сектору. У цій сфері наразі діє Закон про рибальство в Канаді 1985 р. зі змінами та доповненнями [1]. Цей документ визначає рибальство як зону, місце або місцевість, де використовуються сітки, сіті, неводи та греблі, інше риболовне устаткування, або як водний простір, звідки рибу можна вилучити із використанням такого устаткування, а також як саме це устаткування. У свою чергу риболовне судно в законі 1985 р. визначається як будь-яке судно, що використовується, пристосоване або розроблене задля досягнення мети вилову, оброблення й перевезення риби.

Водночас вимоги до рибальського судна та до його обладнання містяться в ч. III Постанови щодо рибальства й рибного середовища та виплат, покарань і конфіскацій на виконання Закону Канади «Про рибальство» від 4 лютого 1993 р. SOR/93-53. Згідно із цією постановою всі рибальські судна під юрисдикцією Канади повинні мати національну реєстрацію, що підтверджується відповідним нанесенням номерних знаків. Водночас, окрім вимог до маркування, відповідний акт інших умов експлуатації зареєстрованих рибальських суден не висуває [11].

Вартим уваги є законодавство Філіппін щодо питань контролю за здійсненням рибальства. Зокрема, згідно із Законом про Бюро рибальства від 20 червня 1947 р. № 177 відповідний орган, утворений у складі Департаменту сільського господарства та торгівлі Філіппін, має істотні повноваження з питань організації праці в рибальському секторі. Так, згідно із цим актом директор Бюро рибальства Філіппін може:

- контролювати всі державні й муніципальні підприємства у сфері рибальства;
- видавати відповідно до закону ліцензії та дозволи з питань рибальства;
- запроваджувати дослідження рибальської практики та методів;
- сприяти (зокрема, шляхом наглядної агітації) використанню рибалками новітніх технологій;

- збирати й розповсюджувати інформацію щодо адміністрування та здійснення рибальства, діяльності рибальських підприємств;
- забезпечувати подальший розвиток рибальського сектору Філіппін;
- видавати з вказаних питань із затвердженням на рівні вищезгаданого Департаменту стандарти, інструкції, правила й регулятивні акти відповідно до закону;
- забезпечувати затримання порушників законодавства про рибальство та конфіскацію їх уловів;
- розслідувати будь-які справи щодо всіх компаній та осіб, задіяних у рибальському секторі [2].

Окремо варто зупинитися на Законі про рибальство Китайської Народної Республіки (далі – КНР) від 20 січня 1986 р. в редакції від 28 серпня 2004 р. [8]. Одною із цілей вказаного закону (на відміну від більшості досліджених законодавчих актів про рибальство різних держав) було визначено «захист законних прав робітників рибальської галузі». Це можна пояснити, зокрема, соціалістичною спрямованістю законодавства КНР. Указаний закон регламентує як морське рибальство, так і рибальство на внутрішніх водоймах КНР, а також діяльність у сфері аквакультури. Він передбачає залучення держави в процес підвищення якості технологій у сфері рибальства та заохочення відповідної діяльності фізичних і юридичних осіб із боку органів влади всіх рівнів. Законом було засновано департамент управління рибальством у складі Державної ради КНР та передбачено діяльність його територіальних органів і суперінтендантів у важливих регіонах рибальства та в рибних портах, діяльність рибальських інспекторів, підпорядкованих указаним структурам [8].

Згідно зі ст.ст.21, 22 Закону КНР про рибальство держава має сприяти шляхом фінансування, кредитної й податкової політики розвитку океанічної риболовної індустрії з одночасним встановленням квот на вилов у морських водах КНР. Відповідно до ст.23 цього закону ліцензуванню в КНР підлягає тільки рибальство, що здійснюється в регіонах Світового океану, де діють міжнародні угоди з питань організації рибальства, членом яких є КНР. Під час надання ліцензій органи влади КНР мають враховувати обов'язки держави прапору з контролем за діяльністю рибальських суден. Діяльність фізичних і юридичних осіб, які отримали таку ліцензію, має їй відповідати; на відповідних великотоннажних рибальських суднах повинні вестися журнали вилову. При цьому судна, розбудовані, перевлаштовані, обладнані або ввезені для риболовних операцій, мають бути перевірені та схвалені спеціальною рибальською судовою інспекцією до здійснення рибальської діяльності. Розбудова рибних портів повинна відбуватися в КНР відповідно до державних програм із залученням інвестиційних коштів; нагляд за діяльністю рибних портів покладається на регіональні органи влади [8].

Національне законодавство, галузеві й колективні угоди, правова практика держав ЄС із питань праці рибалок мають істотні відмінності, зокрема й щодо імплементації міжнародних стандартів. Так, Бельгія є єдиною з держав ЄС, усі професійні рибалки якої працюють на підставі колективних угод і розглядаються як наймані працівники, а не як самозайняті особи чи підприємці. У Данії рибалки, як правило, є тимчасовими робітниками, що наймаються на конкретний рейс, система їх професійної підготовки встановлена з урахуванням вимог STCW-F 1995 р. Законодавство Франції не передбачає обліку робочого часу рибалок на борту судна; воно лише фіксує мінімальні часи відпочинку, при цьому враховано приписи Конвенції МОП № 188.

У Франції галузевим угодам віддається перевага порівняно з колективними договорами; національні галузеві угоди з питань місцевого рибальства 2001 р. та рибальства у відкритому морі 2003 р. були сприйняті як історичні досягнення. В Італії умови праці регламентовано як законом, так і локальними та національними галузевими угодами, умови яких можуть бути короткотерміновими або розрахованими на специфічний рибальський сезон чи вид риби. Водночас в Іспанії більшість трудових угод рибалок є короткотерміновими, вони не охоплюються галузевими та колективними угодами.

Окремі європейські держави взагалі не мають сегмента найманої праці рибалок у рибальському секторі, розглядаючи їх як самозайнятих осіб або підприємців (Кіпр, Мальта, Естонія, Литва, Фінляндія). У Греції рибалки є самозайнятими й не ведуть колективних переговорів, проте часто вони об'єднані в ієрархічні системи професійних спілок, що утворюють Грецьку конфедерацію рибалок, визначену представницькою організацією на законодавчому рівні. Подібна ситуація склалася в Болгарії. Аналіз неєвропейських держав із розвинутим рибальством (Індонезія, Канада, ПАР,

Філіппіни, КНР) свідчить про низький рівень імплементації ними міжнародних актів у сфері захисту прав трудових і соціальних прав у рибальському секторі.

Формат запозичення у вітчизняне законодавство вдалих рис іноземної імплементації міжнародних стандартів праці в рибальському секторі має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Act Respecting Fisheries (Canada Fisheries Act, 1985) : current to December 15, 2014, last amended on November 25, 2013 [Electronic resource]. – Access mode : <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/F-14.pdf>
2. Act to create the Bureau of Fisheries, Philippines (№ 177 of 1947) on 1 July, 1947 [Electronic resource]. – Access mode : <http://faolex.fao.org/docs/html/phi22493.htm>
3. Employment, collective bargaining and the quality of industrial relations in the field of fisheries and aquaculture Research Report / FLAI CGIL ; ETF ; CFDT ; CC.OO. ; CFTC. – Pomezia : Arti Grafiche, 2014. – 122 p.
4. European Commission, Facts and figures on the Common Fisheries Policy – Basic statistical data, 2014 Ed. – Luxembourg : Publications Office of the EU, 2014. – 48 p.
5. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Representativeness of the European social partner organisations : Sea fisheries. – Dublin : EFILWC, 2012. – 44 p.
6. Eurostat, Agriculture, forestry and fishery statistics, 2013 ed. – Luxembourg : Publications Office of the EU, 2013. – 256 p.
7. Facts and figures on the Common Fisheries Policy. Basic statistical data 2010 Annual Economic Report on the European Fishing Fleet, published by the European Commission Joint Research Centre. Edition of 2010. – Luxembourg : Publications Office of the EU, 2010. – 52 p.
8. Fisheries Law of the People's Republic of China on 20 January 1986 ; date of consolidation 28 August 2004 [Electronic resource]. – Access mode : <http://faolex.fao.org/docs/texts/chn23913.doc>
9. Maritime Administration and Marine Safety Law of Latvia, 31 October 2002 [Electronic resource]. – Access mode : <http://faolex.fao.org/docs/texts/lat73609E.doc>
10. Operational Programme for the Fisheries Sector, 2007-2013, Greece [Electronic resource]. – Access mode : <http://faolex.fao.org/docs/pdf/gre110021.pdf>
11. Regulations Respecting Fishing and Fish Habitat in General and the Payment of Penalty and Forfeiture Proceeds Under the Canada Fisheries Act, 4 of February, 1993 SOR/93-53 [Electronic resource]. – Access mode : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-93-53/FullText.html>
12. Sea Fishery Act, 14 of March, 1988 (№ 12 of 1988) ; South Africa / LEX-FAOC002147 [Electronic resource]. – Access mode : <http://faolex.fao.org/docs/pdf/saf2147.pdf>
13. Sea Fishery Amendment Act, 4 October 1995 (№ 74 of 1995) ; South Africa [Electronic resource]. – Access mode : http://www.saflii.org/za/legis/num_act/sfaa1995206/
14. Socio-economic contribution of South African fisheries and their current legal, policy and management frameworks : Working Paper 6 / Mafa Hara, Martin de Wit, Doug Crookes and Terence Jayiya [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.plaas.org.za/sites/default/files/publications-pdf/WP6.pdf>
15. STCW-F 1995 : STCW-F Convention [official edition of IMO]. – L. : IMO, 1996. – 74 p.
16. The 2013 Annual Economic Report on the EU Fishing Fleet (STECF-13-15) : Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF). – Luxembourg, Publications Office of the EU, 2013. – 45 p.

REFERENCES

1. “Act Respecting Fisheries (Canada Fisheries Act, 1985)” : current to December 15, 2014, last amended on November 25, 2013, available at : <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/F-14.pdf>

2. "Act to create the Bureau of Fisheries, Philippines" (№ 177 of 1947) on 1 July, 1947, available at : <http://faolex.fao.org/docs/html/phi22493.htm>
3. "Employment, collective bargaining and the quality of industrial relations in the field of fisheries and aquaculture Research Report", FLAI CGIL ; ETF ; CFDT ; CC.OO. ; CFTC, Pomezia : Arti Grafiche, 2014, 122 p.
4. "European Commission, Facts and figures on the Common Fisheries Policy", Basic statistical data, 2014 Ed., Luxembourg : Publications Office of the EU, 2014, 48 p.
5. "European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Representativeness of the European social partner organizations" : Sea fisheries, Dublin : EFILWC, 2012, 44 p.
6. "Eurostat, Agriculture, forestry and fishery statistics", 2013 ed., Luxembourg : Publications Office of the EU, 2013, 256 p.
7. "Facts and figures on the Common Fisheries Policy". Basic statistical data 2010 Annual Economic Report on the European Fishing Fleet, published by the European Commission Joint Research Centre. Edition of 2010, Luxembourg : Publications Office of the EU, 2010, 52 p.
8. "Fisheries Law of the People's Republic of China on 20 January 1986 ; date of consolidation 28 August 2004", available at : <http://faolex.fao.org/docs/texts/chn23913.doc>
9. "Maritime Administration and Marine Safety Law of Latvia, 31 October 2002", available at : <http://faolex.fao.org/docs/texts/lat73609E.doc>
10. "Operational Programme for the Fisheries Sector, 2007-2013, Greece", available at : <http://faolex.fao.org/docs/pdf/gre110021.pdf>
11. "Regulations Respecting Fishing and Fish Habitat in General and the Payment of Penalty and Forfeiture Proceeds Under the Canada Fisheries Act, 4 of February, 1993 SOR/93-53", available at : <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-93-53/FullText.html>
12. "Sea Fishery Act, 14 of March, 1988 (№ 12 of 1988) ; South Africa / LEX-FAOC002147", available at : <http://faolex.fao.org/docs/pdf/saf2147.pdf>
13. "Sea Fishery Amendment Act, 4 October 1995 (№ 74 of 1995) ; South Africa", available at : http://www.saflii.org/za/legis/num_act/sfaa1995206/
14. "Socio-economic contribution of South African fisheries and their current legal, policy and management frameworks : Working Paper 6 / Mafa Hara, Martin de Wit, Doug Crookes and Terence Jayiya", available at : <http://www.plaas.org.za/sites/default/files/publications-pdf/WP6.pdf>
15. STCW-F 1995 : STCW-F Convention [official edition of IMO], L. : IMO, 1996, 74 p.
16. "The 2013 Annual Economic Report on the EU Fishing Fleet (STECF-13-15)" : Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF), Luxembourg, Publications Office of the EU, 2013, 45 p.